

Favágás

Favágás a lábon álló fa kidöntése és szállításra alkalmas állapotba hozása. Hagyományos ideje a lombhullatás utáni őszi és téli hónapok. A favágást a közös erdőben az erdőbirtokosság tagjai, az uradalmi erdőben a helybeli agrárszegénységből verbuválódó vagy a távolabbi országrészekből szerződöttség favágók (*erdőmunkás*) végezték. Egy-egy vágásra kijelölt fa döntésénél általában ketten dolgoztak. Először hakkolják (halkolják, hókkolják), azaz a tervezett dőlés oldalán a földhöz közel a törzsbe mélyen benyúló ék alakú rést vágnak (hakk, halk), amitől a fa a dőlés irányába megroggyan. Ekkor az ellenkező oldalon a hakk alsó szintjével egy magasságban befűrészelik. Amikor a fa egyensúlya megbillen, jellegzetes hangot ad, kirántják a fűrész és a dőléssel ellenkező irányba ugranak. Aszerint, hogy milyen céllal történt a favágás, hozzáfognak a törzs tisztításához és földarabolásához. A tűzifának szánt rönköket méretre (1 m vagy 1 öl hosszúra) fűrészelik, és hasítószeggel, ékkel, valamint sulyok (faragóbunkó) segítségével fölhasogatják. Végül két függőlegesen levert karó közé ölbe vagy méterbe rakják. Az épületfát csupán legallyazzák. A Székelyföldön a fenyőnek a kérgét is lehántották és cserzőanyaggyártásra eladták, a házépítéshez használt boronafát gyakran a helyszínen szabályosan kifaragták. Az okszerű erdőgazdálkodás bevezetéséig a fatörzset nem a föld közelében, hanem a kézi fakitermelésnek kényelmesebb derékmagasságában vágták ki. A favágás eredeti szerszáma a fejsze (fészi), a fadóntó fűrész csak a 18-19. sz.-tól használják Mo.-on. Nemcsak az épületfa-kitermelésnél, hanem a fatárgyak készítésénél és a tűzifa előkészítésénél is hasonló favágási műveleteket végeztek. A tűzifát fejszével, majd baltával a tűzhely méreteitől megkívánt darabokra vágják. - Irod. Kovács Ferenc: Erdei famegmunkáló eszközök Gyergyócsomafalván (Erdélyi Múz., 1934); Tagán Galimdsán: Fakitermelés és szénégetés Székelyvárságon (Népr. Ért., 1943); Hegyi Imre: Erdei fakitermelés Bakonycsernyén (Népr. Közl., 1957).

Bővebben (képekkel együtt): <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/2-120.html>

Erdőmunkás, famunkás

Erdőmunkás, famunkás a fa kitermelésével, szállításával és feldolgozásával foglalkozó bérmunkások összefoglaló elnevezése. Hagyományos keretek között a famunka a paraszti foglalkozás természetes kiegészítője; nincstelenek vagy kis földű parasztek helyben vagy kisebb távolságra telenként bérmunkát is vállaltak. Ekkor még az egyes munkafolyamatok nem váltak el, és az erdőmunkások is megmaradtak parasztnak. A századforduló évtizedeiben elterjedt a tőkés vállalkozói rendszer, elszaporodtak a fűrész- és fatelepek, elkülönültek a munkakörök. Az erdőmunkások munkajogi viszonyait érdemben az 1900: XXVIII. tc. szabályozta először. A vállalkozók alvállalkozókat alkalmaztak, akik rendszerint havi fizetés és bizonyos jutalékok fejében összetoborozták az erdőmunkásokat, átvették tőlük a kitermelt mennyiséget és kifizették. Legtöbbször külön volt mellettük a munkások érdekeit képviselő bandagazda. A munkapárokat mindjobban felváltották a favágó bandák. A fakitermelés munkafolyamata két fő részre tagolódott: 1. az ún. ölezők végezték a döntést, darabolást és összerakást, 2. a faközéltők pedig a szállítást (kézi erővel történő húzást). Nagyobb távra bekapcsolódtak a fuvarosok is. (Ez időtől kezdve a favágók tulajdonképpen már nem erdőmunkások, hanem zárt településen vagy fatelepen dolgozó tüzelőkészítők, akik nemegyszer idősebb vagy részlegesen megrokkant erdőmunkásokból kerültek ki.) A vállalkozók a fát elsősorban eladásra termeltették ki, e munka a gyár függvényévé vált: az építkezési konjunktúrával kapcsolatosan elszaporodtak a vidéki fa- és fűrésztelepek. A telepi munkások zöme az erdőmunkások és a favágók közül került ki, egy részük a zártabb üzemi kereten belül is *bandában* dolgozott. A többségük tanulatlan segédmunkás volt, ők végezték a legnehezebb szállító- és rakodómunkákat. Bár a faipari üzemek a téli hónapok kivételével egész évben dolgoztak, a telepi munkások létszáma idényszerűen hullámzott. A többség nem idő-, hanem teljesítménybérben dolgozott. A kishaszonbérűk és az erdőmunkások között átmeneti típust képviselnek a debreceni vákáncsosok (szegedi nevük ingyenös embörök). A mai erdőmunkások egy része bizonyos szakmunkásképző tanfolyamok (pl. gépi, fakitermelési stb.) elvégzése után (ipari) szakmunkássá válik. - Irod. Erdélyi Zoltán: Népi erdőgazdálkodás Bernecebaráti, Kemence és környékén (Kézirat, szakdolgozat, ELTE bölcsészettud.-i kar, Bp., 1956); Hegyi Imre: Erdei fakitermelés Bakonycsernyén (Népr. Közl., 1957).

Favágó banda

Favágó banda a banda egyik típusa, a fa kitermelésére, szállítására és felhasználására szegődött bérmunkások együttműködő csoportja. (Kevésbé ismert neve: fűrész, karám s újabban motor.) E különféle famunkákat hagyományos keretek között is lehetőleg munkapárok vagy kisebb csoportok végezték, a vállalkozói rendszer elterjedésével vált általánosabbá a favú banda, sőt a zárt üzemi keretek között (fa- és fűrésztelep) dolgozó erdőmunkások, famunkások egy része is csoportban dolgozott. A vállalkozók alvállalkozókat fogadtak havi fizetés és bizonyos jutalékok fejében. Ezek vagy a

karámgazdák toborozták a munkásokat. A favágó bandák sejtje a munkapár: többnyire egykorú és egyenlő erejű pájtások, akik éveken át együtt dolgoztak. Minden más munkafajtánál következetesebben érvényesült itt a páros munka, az erdőben dolgozó favágó bandák leggyakoribb létszáma 6-8-10-12-14-16-18, a fűrésztelepieké is 6-8 fő. A párban dolgozó favágók rendszerint szemben állnak, mozdulataik és munkájuk a másikénak tükörképe, és egyforma ütemben haladnak (fűrészelés, fadóntás stb.). Adott helyzetekben a munkát megosztják: pl. a fa kidöntése után egyikük gallyaz, a másik a gallyfát megtisztítja. 3 fő együttműködését is másfél párnak tekinthetjük, mert nem fő- és mellékmunkát végeznek, hanem párhuzamos tevékenységet folytatnak (döntés után két fűrész a törzset feldarabolja, a harmadik legallyaz vagy két munkás új fát dönt, a harmadik az előzőt osztályozza, rakja rendbe stb.). Könnyebb mellékmunkákra magukkal vitték fiúgyermeküket *fécikésnek*. A favágók kunyhótársaságban laktak, egyénileg vagy párban főztek. Egyik héten előleget kaptak, a másikon volt a faátvétel, az ún. tiszta fizetés. Favágó bandaként adták át a kitermelt fát, és mindenki egyformán is keresett. Ha azonban a párok közül csak az egyik vitt fűrész, annak a kopásáért bizonyos összeget vagy fatöbbletet kapott társától. - Irod. Katona Imre: Munkaszervezeti formák és ideiglenes életközösségek idénymunkákon a kapitalizmus korában (Agrártört. Szle, 1961).

Fécikés

Fécikés az erdőmunkás serdülőkorú segédmunkása, rendszerint saját fiúgyermeké. A palócok a közeli erdőkbe magukkal vitték fiaikat, ahol azok kisebb fejszékkel (talán innen a fécikés elnevezés is) vágják a vékonyabb fákat, egyéb munkáknál is segíthettek, de legfőbb dolguk a vízszállítás, az elhagyott ruhák összeszedése és a fűrész reszelése volt. 16-18 éves koruktól már párban dolgoztak és önálló keresővé váltak. - Irod. Erdélyi Zoltán: Népi erdőgazdálkodás Bernecebaráti, Kemence és környékén (Kézirat, szakdolgozat, ELTE Bölcsészettud. kar, Bp., 1956).

Felhasznált források

<http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/2-120.html>

<http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/1-1970.html>

<http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/2-122.html>

<http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/2-133.html>